

Alþýðusamband Íslands

Ályktun um aðgerðir til að endurheimta fjármálastöðugleika og auka trúverðugleika

Alþýðusamband Íslands hefur þungar áhyggjur af stöðu efnahagsmála og hag heimilanna í landinu. Samtökin telja bæði mikilvægt og óhjákvæmilegt að gripið verði til umfangsmikilla aðgerða til að endurheimta fjármálastöðugleika og koma þannig í veg fyrir hrun atvinnulífsins og efnahagskerfisins. Á sama tíma er mikilvægt að verja kjör launafólks og stöðu heimilanna í landinu. Kjarasamningarnir frá síðasta vetri og yfirlýsing ríkisstjórnarinnar gegna þar mikilvægu hlutverki.

Samtökin telja að eftirfarandi atriði geti bæði stuðlað að því að skapa aukna samstöðu meðal þjóðarinnar og aukið trúverðugleika bæði innanlands og á alþjóðlegum fjármálamörkuðum og lagt þannig grunn að efnahagslegum stöðugleika og endurreisn á næstu misserum og árum.

Fjármálastöðugleiki

Brýnasta verkefnið í stjórn efnahagsmála er að treysta atvinnu og koma í veg fyrir að eignir heimila og fyrirtækja brenni upp í háum vöxtum og verðbólgu vegna veikingar krónunnar.

Þetta verður aðeins gert með því að styrkja gengi íslensku krónunnar eins hratt og frekast er unnt til þess að koma í veg fyrir að núverandi veiking hennar leiði til óðaverðbólgu. Af sömu ástæðu er afar mikilvægt að lækka vexti eins hratt og mögulegt er. Alþýðusambandið telur að eina færa leiðin til ná þessum markmiðum séu ákvarðanir stjórnvalda, í samstarfi við aðila vinnumarkaðar, sem aukið geti trúverðugleika og ímynd okkar og sannfært fjármálamarkaði um að Ísland geti og muni komast á lygnan sjó aftur á næstu 2-4 árum. Í þessu sambandi telur ASÍ að eftirfarandi geti skipt sköpum:

Í fyrsta lagi styður ASÍ umsókn stjórnvalda um aðstoð Alþjóðagjaldeyrissjóðsins í formi lánaþyrirgreiðslu og ráðgjafar um mótun nýrrar efnahagsstefnu til næstu ára, enda verði skilmálar sjóðsins ásættanlegir fyrir þjóðina. Slík aðgerð legði grunn að auknum trúverðugleika Íslands, því hún gerði öðrum aðildarríkjum sjóðsins kleift að veita okkur lánaþyrirgreiðslu samhliða sjóðnum. Með þessu móti myndi gjaldeyrisvarasjóðurinn stækka verulega og þannig tryggja Íslandi nauðsynlegan aðgang að erlendu lánsfé. Það ætti að gera okkur kleift að ná meiri gengisfestu til skemmri tíma litið.

Í öðru lagi telur Alþýðusamband Íslands afar mikilvægt að stjórnvöld fylgi lánaþyrirgreiðslu Alþjóðagjaldeyrissjóðsins eftir með því að tryggja stöðugan gjaldmiðil til framtíðar. Það er skoðun ASÍ að yfirlýsing um að sótt verði um aðild Íslands að ESB og upptöku evru sé eina færa leiðin. Þannig verði látið á það reyna í aðildarviðræðum hvaða samningur Íslandi standi til boða og hann lagður fyrir þjóðina í atkvæðagreiðslu. ASÍ telur að yfirlýsing um að stefnt verði að aðild að evrópska myntsamstarfinu (ERM II) á næstu 2 árum myndi leggja mikilvægan grunn að því að hægt yrði í samstarfi við Alþjóðagjaldeyrissjóðinn að skapa nauðsynlegan trúverðugleika fyrir meiri festu í skráningu krónunnar á næstu árum þangað til full aðild að Evrópska peningamálasamstarfinu (EMU) og upptaka evrunnar næðist.

Í þriðja lagi telja samtökin mikilvægt að framlengja kjarasamninga á almennum vinnumarkaði og gera samkomulag við samtök opinberra starfsmanna um sameiginlega launastefnu, þar sem öllu launafólki verði tryggðar sambærilegar launahækkanir bæði á þessu ári og á næstu tveimur árum. Jafnframt verði unnið að því að innleiða nýjan staðal um launajafnrétti kynjanna og að öðrum verkefnum á sviði jafnréttismála. Slíkt er mikilvægt framlag til þess að treysta stöðu þeirra tekjulægstu samfara því að skapa aukið félagslegt og efnahagslegt öryggi og stöðugleika næstu árin. Það myndi auk þess skapa frið á vinnumarkaði og slá á verðbólguvæntingar.

Endurreisn atvinnulífsins

Ljóst er að mörg fyrirtæki geta lent í erfiðleikum vegna mikillar skuldsetningar og/eða tapa á fjárfestingum í fjármálageiranum. Mikil hætta er á að þessi fyrirtæki lendi í gjaldþroti, þrátt fyrir að um góðan rekstur sé að ræða. Því er mikilvægt að:

- Tryggja aðgengi að fjármagni í fjárfestingar í hagkerfinu þannig að hægt verði að þróa ný störf, tækni og sjálfbæra þróun.
- Skapa forsendur fyrir aðkomu lífeyrissjóðanna að endurreisn atvinnulífsins, þar sem hugað verði að nauðsynlegri áhættudreifingu og –stýringu. Mikilvægt kann að vera að breyta ákvæðum um fjárfestingar lífeyrissjóðanna, bæði í lögum og í samþykktum sjóðanna.
- Breyttar forsendur í áhættumati í eignastýringu lífeyrissjóðanna kalla á nýja nálgun í fjárfestingum þeirra. Gera þarf lífeyrissjóðum kleift að fjárfesta í

fasteignum eða fasteignafélögum, t.d. eignum sem leigðar eru einstaklingum og fyrirtækjum eða sveitarfélögum og ríkinu.

- Farið verði í áttak til að auka neyslu á íslenskri framleiðslu til að efla innlent atvinnulíf og spara dýrmætan gjaldeyri.
- Við núverandi aðstæður í efnahagslífinu kann að vera nauðsynlegt að víkja tímabundið til hliðar samkeppnisreglum til að ná fram nauðsynlegri hagræðingu í atvinnulífinu í því skyni að skapa sterkari fyrirtæki. Slíkt verður þó að gera af mikilli varfærni og gæta að langtímahagsmunum neytenda og ekki síður fyrirtækja, því að fákeppni og einokun hefta möguleika nýrra fyrirtækja til að hasla sér völl á markaði. Þess vegna er mikilvægt að styrkja Samkeppniseftirlitið og gera því betur kleift að sinna hlutverki sínu við þær erfiðu aðstæður sem eru í efnahagslífinu.

Réttindi launafólks og staða heimilanna

Mikil og vaxandi verðbólga hefur farið illa með fjárhag heimilanna og fyrirsjáanlegt aukið atvinnuleysi og kaupmáttarskerðing munu auka enn á þennan vanda. Mikilvægt er að mæta fyrirsjáanlegum samdrætti í landsframleiðslu með virkum aðgerðum, sem lúta að því að undirbúa fólk fyrir ný störf á sama tíma og áhersla er lögð á að skapa forsendur fyrir nýrri framtíð. Varað er við hættu á aukinni misskiptingu í þjóðfélaginu. Tryggja verður ráðgjöf og aðstoð til launafólks sem verður fyrir áföllum. Mikilvægt er að standa vörð um fjármál heimilanna með víðtækum aðgerðum, sem m.a. felast í:

Varðstaða um fjármál heimilanna

- Tryggja þarf að árangur í lækkun vaxta og styrkingu á gengi íslensku krónunnar skili sér í lækkun á verðlagi og rjúfa þannig vítahring víxlverkandi hækkana. Fyrirtæki verða að gæta aðhalds í verðhækkunum og opinberir aðilar verða að halda gjaldskráum sínum óbreyttum á næstu misserum til þess að sporna gegn frekari hækkun verðlags. Mikilvægt er að efla verðlagseftirlit ASÍ til að fylgja þessum markmiðum eftir.
- Greiðslubyrði húsnæðislána:

Íbúðalánasjóður:

Íbúðalánasjóður (ÍLS) veiti áfram almenn lán til einstaklinga. Tryggja þarf möguleika sjóðsins til að veita greiðsluerfiðleikalán til þeirra sem skulda í bönkunum með beinum lánum til einstaklinga eða með skilyrtum lánum til banka sem noti þau til að lána einstaklingum. Standa verður vörð um félagslegt hlutverk Íbúðalánasjóðs.

Fasteignalán bankanna:

Mikilvægt er að ÍLS aðstoði íbúðakaupendur á næsta ári þegar kemur til vaxtaendurskoðunar bankanna á íbúðalánum með kaupum ÍLS á viðkomandi

bréfum frá bönkunum eða með endurfjármögnun án þess að íbúðakaup hafi átt sér stað. Sett verði lög um greiðsluaðlögun og skorður settar á allan innheimtukostnað vegna vanskila.

Sjóðafélagalán lífeyrissjóðanna:

Undanfarin ár hafa lífeyrissjóðir veitt sjóðsfélögum, sem lent hafa í greiðsluferfiðleikum, aðstoð með ýmsum hætti. Mikilvægt er að lífeyrissjóðirnir komi á samræmdum reglum, t.d. sambærilegu kerfi greiðsluaðlögunar og – jöfnunar og gildir hjá Íbúðalánasjóði.

- Mikilvægt er að afnema stimpilgjöld af húsnæðislánum nú þegar til að auðvelda heimilum endurfjármögnun skulda sinna.
- Efla þarf stöðu neytenda m.a. með því að sameina neytendaréttarsvið Neytendastofu og embætti talsmanns neytenda í eina stofnun sem hefði eingöngu hlutverk á sviði neytendamála. Gerðar verði nauðsynlegar breytingar á lögum og reglum til að stuðla að virkri samkeppni.
- Nauðsynlegt kann að vera að heimila einstaklingum að nýta viðbótarlífeyrissparnað til að greiða niður höfuðstól húsnæðisskulda ef þeir stendur frammi fyrir húsnæðismissi.
- Mikilvægt er að lækka næstu 2-3 ár tekjutengingu á endurgreiðslum námslána til að draga úr greiðslubyrði ungs fólks.
- Mikilvægt er að koma til móts við ungt fólk sem nýlega er komið út á vinnu- og húsnæðismarkaðinn. Í því skyni þarf að hækka barna- og vaxtabætur og draga úr tekjuskerðingum þeirra.
- Grípa verður til sérstakra aðgerða til að verja stöðu barna. Tryggja verður að öll börn geti notið leikskóladvalar og tómsunda óháð efnahag foreldra.
- Tryggja verður jafnrétti til náms óháð efnahag og félagslegri stöðu. Því er varað við gjaldtöku í menntakerfinu.

Réttindi fólks á vinnumarkaði

Við núverandi aðstæður er mikilvægt að verja réttindi fólks á vinnumarkaði sem verkalýðshreyfinginn hefur náð með kjarasamningum og löggjöf. Jafnframt er mikilvægt að þær aðgerðir sem grípa þarf til byggi á samstarfi og sátt milli samtaka launafólks, atvinnurekenda, ríkis og sveitarfélaga.

- Tryggja þarf að löggjöf um atvinnuleysistryggingar taki mið af þeim sérstöku aðstæðum sem nú eru á vinnumarkaði og auðveldi fyrirtækjum og einstaklingum að bregðast við þeim án þess að koma þurfi til uppsagna.
- Mikilvægt að stjórnvöld ásamt aðilum vinnumarkaðarins skipuleggi virkar vinnumarkaðsaðgerðir og menntunarræði sem nýtast launafólki með litla formlega menntun. Reynslan kennir að þegar samdráttur er í atvinnu er veruleg hætta á að þessi hópur verði helst fyrir barðinu á atvinnumissi. Áhersla er lögð á

að nýta þær fræðslustofnanir og þau úrræði sem þróuð hafa verið af þessum aðilum.

- Auka þarf fjárframlög til frumgreinadeilda til að mæta aukinni aðsókn og stuðla þarf að frekari framþróun starfsmenntunar.
- Leggja þarf meiri áherslu á íslenskunám fyrir erlenda borgara á vinnumarkaði

Uppbygging til framtíðar

Alþýðusamband Íslands telur að við þessar aðstæður sé afar mikilvægt að skapa ungu fólki trúverðug tækifæri í samræmi við menntun þeirra og framtíðarsýn sem eykur tiltrú þeirra og vilja til áframhaldandi búsetu á Íslandi. Að öðrum kosti gæti þjóðin misst ungt fólk úr landi.

- Auka þarf stuðning við nýsköpun og hagnýtar rannsóknir með auknum framlögum til Tæknipróunarsjóðs. Efla verður menntun sem stuðlar að aukinni nýsköpun og skapa sprotafyrirtækjum aukna möguleika.
- Leggja þarf áherslu á að hraða undirbúningi framkvæmda og flýta mannaflsfrækum viðhaldsframkvæmdum á vegum ríkis og sveitarfélaga, en fresta verkefnum sem eru með minna vægi mannafla. Til að tryggja atvinnu er mikilvægt, þar sem því verður við komið, að haga umfangi framkvæmda þannig, að ekki komi til útboða á evrópska efnahagssvæðinu. Einnig þarf að leggja áherslu á verkefni sem ekki þurfi að fara í umhverfismat eða tímafreka skipulagsvinnu.
- Ríkisstjórnin þarf að gefa út skýr skilaboð um að barist verði fyrir hagsmunum Íslands í loftslagssamningunum. Sérstaklega þarf að tryggja að íslenska ákvæðið gildi áfram. Ennfremur þarf að styðja dyggilega við geiranálgun.
- Ríkisstjórnin þarf að koma fram með skýra stefnu um stuðning við áform um virkjanir og orkunýtingu. Opinberar stofnanir sem fjalla um þessi mál þurfa að fá skýr skilaboð um vilja ríkisstjórnarinnar. Gæta verður þess við val á virkjunaráformum að ekki verði slakað á kröfum um verndun náttúru Íslands.
- Mikilvægt er að endurskoða reglur, verkferla og vinnubrögð vegna umhverfismats, þar sem lögð verði áhersla á að byggja upp meiri sérfræðipækkingu hjá Umhverfisstofnun og ákveðnari tímafresti á málsmeðferð.
- Styðja þarf við frekari uppbyggingu og rannsóknastarf í háskólum.
- Auka þarf stuðning við hönnun og vöruþróun í atvinnulífinu til að vinna nýja útflutningsmarkaði.

Hertar reglur um fjármálakerfið og uppgjör við fortíðina

- Alþýðusambandið lítur á það sem sitt hlutverk að ganga eftir því að fram fari vandað og fordómalaust uppgjör á því hvers vegna þjóðin er komin í þessa stöðu. Gera þarf upp allar hliðar þessa máls. Hlutverk fjármálastofnana, ríkisstjórna, Seðlabankans og allra annarra megingerenda í atburðarásinni. Lagt

er til að fengnir verði óháðir sérfræðingar í þetta verkefni, bæði innlendir og erlendir.

- Mikilvægt er að settar verði skýrari reglur um samfélagslega ábyrgð fyrirtækja og stjórnenda þeirra, þar sem áhersla verði lögð á siðferði og ábyrgð.
- Með auknu skattfé í fjármálakerfið verða að fylgja opinber áhrif og stjórnun þannig að hægt verði að auka siðgæði og breyta markvisst hegðun stjórnenda.
- Auka verður eftirlit með fjármálakerfinu með tilliti til heimilda til skuldsetningar með því að herða kröfur um hlutfall handfastra eigna á móti skuldum.
- Herða þarf regluverk banka og fjármálafyrirtækja gagnvart ráðgjöf til einstaklinga, auka eftirlit og heimildir eftirlitsaðila.
- Setja verður alþjóðlegar reglur um aðhald að fjármálastarfsemi í ljósi þess hvers hnattvæddur fjármálageirinn er.
- Byggja þarf upp traust á Seðlabanka Íslands og stjórn hans. Í því sambandi er mikilvægt að tryggja að fagmennsku í stjórn bankans. Taka verður til endurskoðunar hvernig staðið er að ráðningu bankastjóra.